

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ : Ἡ ΠΕΡΙ
ἙΡΩΤΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ
Συμπόσιον : ή περί έρωτος

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=25294211

Συμπόσιον : ή περί έρωτος:

Содержание

I.	4
II	18
Конец ознакомительного фрагмента.	44

Plato

Συμπόσιον : ή περί έρωτος

I.

Ανάλυσις του διαλόγου

Εις συμπόσιον δοθέν υπό του Αγάθωνος την επομένην της ημέρας κατά την οποίαν ενίκησε με την πρώτην αυτού τραγωδίαν, συνδαιτυμόνες μεταξύ των άλλων είνε ο Σωκράτης, ο Φαίδρος, ο Ερυξίμαχος, ο Πausανίας και ο Αριστοφάνης. Επειδή δε και την προτεραίαν οι περισσότεροι από αυτούς ήσαν μαζί εορτάζοντες την νίκην, ως εκ τούτου δε διετέλουν ακόμη υπό τους ατμούς του οίνου ο οποίος είχε ρεύσει άφθονος, αποφασίζεται, κατά πρότασιν του ιατρού Ερυξιμάχου, να διεξαχθή η συναναστροφή χωρίς μέθην, ν' αποπεμφθή η αυλητρίς και να ληφθή ως θέμα ομιλίας ο Έρωσ, του οποίου καθέννας με την σειράν θα έπλεκε το εγκώμιον. Ο Σωκράτης δεν έχει καμμίαν αντίρρησιν εις την απόφασιν αυτήν, τόσω μάλλον καθ' όσον αυτός τίποτε άλλο δεν γνωρίζει ειμή τα ερωτικά.

Και έτσι ο Πλάτων εισέρχεται εις το θέμα του.

Σημειωτέον ότι κατά τεχνοτροπίαν όχι ασυνήθη εις τον Πλάτωνα, τα πρόσωπα ταύτα δεν εισάγονται απ' ευθείας

διαλεγόμενα, αλλά τα περί του Συμποσίου και των κατ' αυτό λεχθέντων διηγείται, μετά πάροδον χρόνου μακρού, προς φίλους του ο Αθηναίος Απολλόδωρος, ο οποίος πάλιν δεν παρευρέθη ο ίδιος εις το Συμπόσιον, αλλά τα ήκουσε μεν προ καιρού παρά τινος Αριστοδήμου παρευρεθέντος, τα ενθυμείται όμως καλά, διότι προσφάτως είχε λάβει αφορμήν να τα διηγηθή εις κάποιον άλλον φίλον του. Εις τρόπον ώστε τα κυρίως πρόσωπα του διαλόγου είνε δύο, ο Απολλόδωρος ούτος και ένας από τους φίλους εις τους οποίους τα διηγείται, μη ονομαζόμενος.

Κατά την αφήγησιν λοιπόν αυτήν, πρώτος ομιλεί περί του Έρωτος ο Φαίδρος, έπειτα ο Πausανίας, ο Ερυξίμαχος, ο Αριστοφάνης, ο Αγάθων. Τελευταίος εις την σειράν έρχεται ο Σωκράτης.

Καθένας από τους πρώτους παρουσιάζει κάποιαν μονομερή φιλοσοφικήν αντίληψιν. Βεβαίως δι' όλας αυτάς τας πνευματικάς υπεροχάς ο Έρωσ δεν είνε απλώς το κτηνώδες αίσθημα του κοινού όχλου. Είνε κάτι περισσότερον τούτου. Αλλά τι; Όλοι φαίνονται προσπαθούντες να υψωθούν έως εις ένα σημείον υψηλοτέρας αντιλήψεως. Η πλουσία ελληνική μυθολογία τους βοηθεί εις τούτο με περισσήν πολυτέλειαν. Τίποτε εν τούτοις το άρτιον, το συστηματικόν, το συνθετικόν δεν

βλέπει κανείς. Εις τους λόγους των ο Έρως φαίνεται ωσάν να έχασε μέρος από τα πτερά του και είνε ανίκανος να πετάξῃ εις πολύ μεγάλα ὕψη μαζί των. Χελώνη βεβαίως δεν είνε. Αλλ' ούτε αετός.

Ο Πλάτων, ο οποίος είνε ο ανυπέρβλητος αριστοτέχνης εις την διαγραφὴν των χαρακτήρων, ἔχει διὰ τον καθένα ιδιαίτερον τρόπον σκέψεως, αντιλήψεως, διατυπώσεως, σύμφωνον προς τον χαρακτήρα και την ειδικότητα του ομιλούντος.

Διὰ τον νεαρόν Φαίδρον ο Έρως είνε ο πρεσβύτατος των θεών, διότι γονεῖς αὐτοῦ δεν αναφέρονται ἀπό κανένα ούτε ποιητὴν ούτε πεζόν, πρόξενος δε μεγίστων αγαθών εις τους ανθρώπους, ως εμπνέων αισθήματα ευγενή, την αισχύνην διὰ τα αισχρά, την φιλοτιμίαν προς τα καλά, την αυταπάρνησιν και την αυτοθυσίαν υπέρ του αγαπωμένου. Ὑπό το κράνος αὐτοῦ ἡ Ἀλκηστis προσφέρεται ν' αποθάνῃ υπέρ του ἀνδρός της, ο Ἀχιλλεύς διὰ να εκδικήσῃ τον θάνατον του Πατρόκλου. Εἰς τρόπον ὥστε ιδεώδης τύπος μιας πολιτείας ἢ ενός στρατοπέδου θα ἦτο ν' αποτελέται ἀπό εραστάς και αγαπωμένους.

Με τον Πausανίαν, ο οποίος ομιλεῖ κατόπιν, γίνεται ἓνα βήμα προς τα εμπρός. Ο Έρως είνε διπλούς, διότι και Αφροδίται δύο υπάρχουν· ἡ Ουρανία και ἡ Πάνδημος. Αφού λοιπόν ο Έρως εἶναι ἀκόλουθος της Αφροδίτης, πρέπει και εις αὐτόν κατ' ἀνάγκην να διακρίνωμεν τον Πάνδημον ἀπό τον Ουράνιον. Ο πρῶτος είνε ο Έρως των

φαύλων ανθρώπων ο αποβλέπων εις τα σώματα μάλλον των αγαπωμένων, γυναικών ή νέων, ενώ ο δεύτερος αποβλέπει εις το ηθικόν και επομένως αντικείμενον έχει το άρρεν, το φύσει ρωμαλεώτερον και μάλλον νουν έχον.

Ο ιατρός Ερυξίμαχος ανοίγει ορίζοντας ευρύτερους. Αποδεχόμενος την διάκρισιν του Πausανίου, ευρίσκει τον Έρωτα όχι μόνον εις τους ανθρώπους και τα ζώα και τα φυτά, αλλά και εις πολλά άλλα πράγματα υπάρχοντα ως αρμονίαν των εναντίων. Εν πρώτοις εις την τέχνην του, εις την ιατρικήν δηλαδή· διότι η ιατρική, κατά τον ορισμόν τον οποίον δίδει, είναι επιστήμη των του σώματος ερωτικών ορμών προς πλησμονήν και κένωσιν, και ο καλύτερος ιατρός είναι ο δυνάμενος να διαγνώσῃ εις αυτάς τον καλόν και τον αισχρόν έρωτα και έχων την επιτηδειότητα να καταστήσῃ φίλα και αγαπώμενα αμοιβαίως τα εχθρικώτατα μέσα εις το σώμα διακείμενα, δηλαδή το ψυχρόν και το θερμόν, το ξηρόν και το υγρόν και όσα άλλα τοιαύτα. Έπειτα εις την μουσικήν, η οποία είναι επιστήμη των ερωτικών σχέσεων των αναφερομένων εις την αρμονίαν και τον ρυθμόν διότι αρμονία είναι η συνδιαλλαγή του βαρέος και του οξέος τόνου, όπως ρυθμός είναι η συμφωνία του ταχέος και βραδέος. Εις την σύστασιν των ωρών του έτους επίσης, εις τας οποίας ο κόσμος έρως συνίσταται εις σώφρονα συγκερασμόν των στοιχείων που ανέφερεν ήδη, του θερμού και ψυχρού, του υγρού και ξηρού. Η μαντική ακόμη και αι θυσίαι, τα μέσα αυτά διά των

οποίων ο άνθρωπος έρχεται εις επικοινωνίαν με το θείον, δεν έχουν άλλον σκοπόν ειμή την διατήρησιν και θεραπείαν του κοσміου έρωτος. Ο Έρωσ λοιπόν υπάρχει παντού, κόσμιος και ευεργετικός εις ανθρώπους και ζώα και φυτά όταν υπάρχει αρμονική συνδιαλλαγή των στοιχείων, αισχρός και ολέθριος όταν επικρατή εις αυτά η ακολασία. Τοιουτοτρόπως διά του Ερυξιμάχου ο Έρωσ, από του ψυχολογικού επιπέδου εις το οποίον εφάινετο τείνων να περιορισθή μέχρις αυτού, ευρύνεται τώρα πολύ, τείνει, μέσα εις κάποιον ημίφως μυστικοπαθείας τρόπον τινά, όπου ο ακροατής παύει να βλέπη καθαρά τα πράγματα και, μόλις διακρίνει σκιάς παρασυρομένας εις ένα ακατανόητον χορόν ερωτικής μέθης, να περιλάβη ολόκληρον τον φυσικόν και τον ηθικόν κόσμον.

Με τον Αριστοφάνη γίνεται φως ιλαρόν. Αι σκιαί διαλύονται τώρα· και διαλύονται με τον τρόπον ακριβώς που οι εξορκιστάί του μεσαιώνος μεταχειρίζονται διά ν' αποδιώξουν τα φαντάσματα με ολίγον αλάτι δηλαδή, με το περίφημον αττικόν άλας το οποίον τόσον αφειδώς εσκόρπισεν εις τα έργα του ο μέγας της αρχαιότητος κωμικός. Ο Αριστοφάνης, πριν εισέλθη εις το θέμα του, σχετίζει την θεωρίαν του Ερυξιμάχου μ' ένα πτάρνισμά του, διά του οποίου, κατά συμβουλήν του τελευταίου τούτου, θεραπεύει τον λόξυγκα από τον οποίον είχε καταληφθή, και εκφράζει την απορίαν του πώς οι ψόφοι και οι γαργαλισμοί ενός πταρνίσματος συνετέλεσαν ώστε ν' αποκατασταθή ο

κόσμιος έρως μέσα εις τον οργανισμόν του. Και κατόπιν διηγείται ένα χαριέστατον μύθον. Εις τον παλαιόν καιρόν οι άνθρωποι δεν ήσαν όπως οι σημερινοί. Εν πρώτοις τα γένη δεν ήσαν δύο, αλλά τρία, διότι υπήρχε κ' ένα τρίτον γένος εξ ανδρός και γυναικός συγκείμενον και διά τούτο ανδρόγυνον καλούμενον. Έπειτα δε και όλοι γενικώς οι άνθρωποι ήσαν διπλοί, δύο άνδρες μαζί, δύο γυναίκες μαζί, ένας άνδρας με μίαν γυναίκα, ηνωμένοι εις ένα σώμα με μίαν κεφαλήν, πρόσωπα δυο αντιθέτως βλέποντα, χείρας τέσσαρας και πόδας ισαρίθμους. Και ήσαν φοβεροί εις ρώμην οι άνθρωποι αυτοί, και διά τούτο ετόλμησαν να τα βάλουν και με τους θεούς ακόμη. Τότε ο Ζευς οργισθείς διά την αυθάδειάν των, αλλά και μη θέλων να εξαφανίση τελείως το ανθρώπινον γένος, απεφάσισε, διά να τους καταστήση ασθενεστέρους, να τους διαχωρίση εις δύο. Τοιουτοτρόπως κάθε άνθρωπος τώρα είναι μια τσέτουλα ανθρώπου κομμένου εις δύο· και επειδή τείνει να επανέλθη εις την αρχικήν του φύσιν την διπλήν, εγεννήθη ο Έρως. Ο Έρως λοιπόν δεν είναι τίποτε άλλο παρά η αναζήτησις του ημίσεως. Εάν δε η αρχαία εκείνη φύσις του ανθρώπου είναι η αρίστη, εκείνο που μας πλησιάζει περισσότερο προς αυτήν είναι επίσης το άριστον.

Δεν μένει πλέον, εξαιρουμένου του Σωκράτους, παρά ο Αγάθων, τραγικός ποιητής τρυφερός και κομψοεπής, αλλ' αερολόγος οπωσδήποτε, του οποίου δεν διεσώθη μεν κανέν έργον μέχρις ημών, πλην του τίτλου ενός πρωτοτύπου,

φαίνεται, εις το είδος του δράματος επιγραφομένου Άνθος, αλλ' εάν κρίνωμεν εκ της εικόνας πού μας δίδει, περί αυτού ο Πλάτων, η ζημία δεν είναι πολύ μεγάλη. Φαίνεται μάλιστα ότι και κατά το σώμα ήτο τρυφερός την όψιν και θηλυπρεπής, αν κρίνωμεν από τας Θεσμοφοριαζούσας του Αριστοφάνους, εις τας οποίας παριστάνεται ο Ευριπίδης προτείνων εις αυτόν να ενδυθή γυναικεία φορέματα, με τα οποία να διαλάθη τας βουλευομένας θάνατον κατ' αυτού γυναίκας και χρησιμεύση πλησίον αυτών ως συνήγορός του. Ο Αγάθων λοιπόν ευρίσκει ένα κενόν εις τους λόγους των άλλων. Όλοι περιωρίσθησαν να καλοτυχίζουν τους ανθρώπους διά τα αγαθά των οποίων αίτιος είναι ο Έρως· τι πράγμα δε είναι εκείνος ο οποίος εδώρησε τα αγαθά αυτά, δεν είπε κανείς. Την έλλειψιν αυτήν θα την αναπληρώση αυτός. Λοιπόν ο Έρως είναι ο ευδαιμονέστατος των θεών, διότι είναι ο ωραιότατος. Και είναι ωραιότατος, διότι πρώτον είναι νεώτατος και πάντοτε νέος, αντιθέτως προς όσα είπεν ο Φαίδρος, όστις τον θέλει τον πρεσβύτατον των θεών· απόδειξις δε της νεότητός του είναι ότι αποφεύγει το γήρας· έπειτα είναι απαλώτατος και λεπτότατος, διότι την οίκησιν αυτού εγκαθιστά μέσα εις τα ήθη και τας ψυχάς θεών και ανθρώπων. Δίκαιος προς τούτοις, διότι η βία είναι ξένη προς τον Έρωτα και μόνον θεληματικώς δουλεύει καθένας προς αυτόν. Είναι σώφρων, ανδρείος, αφού κρατεί υπό την εξουσίαν του τον ανδρειότατον όλων, τον Άρην, σοφός, αφού έχει την δύναμιν να μεταβάλλη τους άλλους

εις ποιητάς και τεχνίτας. Και ο Αγάθων τελειώνει εις ένα ρητορικόν λυρισμόν με ηχηράς λέξεις και φράσεις.

Τελευταίος μένει ο Σωκράτης, εις τα λεγόμενα δε αυτού ακριβώς πρέπει να ζητηθή η Πλατωνική περί του Έρωτος θεωρία. Ζητεί εν πρώτοις την άδειαν ν' απευθύνη ολίγας ερωτήσεις εις τον Αγάθωνα, τον οποίον αναγκάζει να ομολογήση ότι ο Έρωσ δεν είναι ούτε ωραίος ούτε αγαθός, διά τον απλούστατον λόγον ότι ποθεί το ωραίον και μαζί με αυτό και τα αγαθά, τα οποία είναι επίσης ωραία· δεν ποθεί δε κανείς παρά εκείνο του οποίου στερείται. Επομένως ο Έρωσ στερείται και δεν έχει κάλλος. Και ο Σωκράτης αφήνει εδώ τον Αγάθωνα, ομολογούντα ότι, δεν ημπορεί να τα βάλη μαζί, του, διά να εκθέση όσα περί του Έρωτος εδιδάχθη από μίαν σοφήν ξένην, την εκ Μαντινείας Διοτίμαν. Αποτελεί ίσως τούτο σιωπηράν διαμαρτυρίαν διά την μέχρι της στιγμής εκείνης παραγνώρισιν της σημασίας της γυναικός επί τοιούτου θέματος.

Λοιπόν κατά την Διοτίμαν αυτήν ο Έρωσ δεν είναι ούτε ωραίος ούτε αγαθός, όπως απεδείχθη ήδη. Έπεται εκ τούτου ότι ο Έρωσ είναι άσχημος και κακός; Καθόλου, αφού υπάρχει και μέσον τι μεταξύ ωραιότητος και ασχημίας, μεταξύ αγαθότητος και κακίας.

Ουδέ καν θεός είναι ο Έρωσ, αφού στερείται των αγαθών

και των ωραίων, πράγμα το οποίον δεν ημπορεί να λεχθῇ διά τους θεούς. Εἶνε λοιπόν θνητός; Ούτε· ἀλλ' ὅπως εἶνε μέσον τι μεταξύ ωραιότητος και ασχημίας, κατὰ τον αὐτόν τρόπον εἶνε μέσον τι μεταξύ θνητοῦ και αθανάτου. Με ἄλλας λέξεις ο Ἔρως εἶνε δαίμων μέγας, διότι παν δαιμόνιον εἶνε μέσον τι μεταξύ θεοῦ και θνητοῦ, μέσον διά του οποίου συμπληρώνεται το μεταξύ κενόν, εἰς τρόπον ὥστε το σύμπαν αὐτό συνδέεται προς εαυτό τοιουτοτρόπως, και διά του οποίου ο ἄνθρωπος επικοινωνεῖ με το θεῖον.

Εἶνε δε ο Ἔρως του Πόρου και της Πενίας υἱός, δηλαδή θεοῦ και θνητῆς. Εντεύθεν εξηγείται και η φύσις αὐτοῦ. Ἀπό την μητέρα του ἔχει σύντροφον παντοτεινόν την ἔνδειαν, και ἀντί ωραῖος και ἀπαλός, εἶνε, ἐξ ἐναντίας, ξηρός και ταλαιπωρημένος και ἀνυπόδητος και ἄστεγος, μικρός και ταπεινός ὡν πάντοτε και μη ἔχων πού την κεφαλὴν κλίνει. Ὡς ἐκ του πατρός του δε πάλιν, εἶνε ἀνδρείος, ἀφοβος, ὀρμητικός, ἐπινοητικώτατος δε, δεινός γόης και μάγος και σοφιστής, ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τα ωραία και τα ἀγαθὰ και φιλοσοφῶν διά παντός του βίου.

Εἰς ὀλίγας λέξεις, ἔρως εἶνε η ἐπιθυμία του κατέχειν το ἀγαθόν διά παντός, το διακρίνον δε αὐτόν πάσης ἄλλης ἐπιθυμίας του ἀγαθοῦ, ἥτις ἄλλως εἶνε κοινὴ εἰς ὅλους τους ἀνθρώπους, εἶνε τούτο, ὅτι δι' αὐτοῦ επιδιώκει τις να γεννήσῃ, εἴτε κατὰ το σῶμα εἴτε κατὰ την ψυχὴν, μέσα εἰς το ωραῖον. Αἰτία δε τούτου εἶνε ὅτι η θνητὴ φύσις ζητεῖ κατὰ το δυνατόν την διακόνισιν και την ἀθανασία, διότι ο

πόθος του αγαθού συνυπάρχει αναγκαίως μετά του πόθου της αθανασίας, αφού έρωσ είναι η επιθυμία του έχειν το αγαθόν διά παντός. Και τούτο μόνον διά της γεννήσεως είναι δυνατόν να το επιτύχη, καθόσον δι' αυτής καταλείπει άλλο νέον αντί του παλαιού. Ακολουθία τούτου είναι ότι οι μεν κατά τα σώματα εγκύμονες όντες τρέπονται προς τας γυναίκας, διά παιδογονίας αθανασίαν και μνήμην και ευδαιμονίαν, όπως νομίζουν, ποριζόμενοι διά τον έπειτα χρόνον πάντα· οι δε κατά τας ψυχάς, προς όσα αρμόζουν εις της ψυχής τας συλλήψεις και τα γεννήματα, προτιμώντες μεν και ούτοι, ως κυοφορούντες, τα ωραία σώματα από τα άσχημα, αλλ' επιδιώκοντες προ παντός το ψυχικόν κάλλος, μέσα εις το οποίον, όταν το εύρουν, θα γεννήσουν όσα εγκυμονούν, γινόμενοι αμέσως εύγλωττοι εις λόγους περί αρετής προς τον άνθρωπον τούτον και επιχειρούντες να τον διδάξουν.

Έως εδώ τα ερωτικά αποτελούν απλήν προπαρασκευήν διά να χωρήση τις προς τον τελικόν σκοπόν, όστις είναι η διά του έρωτος εξύψωσις του ανθρώπου μέχρι του θείου και όστις αποτελεί την ουσίαν της περί έρωτος πλατωνικής θεωρίας.

Η εξύψωσις αυτή γίνεται δι' αναβάσεως τρόπον τινά από βαθμίδος εις βαθμίδα, αρχής γινομένης εκ των κάτω. Πρώτην δε βαθμίδα αποτελεί η προσήλωσις προς ένα μόνον ωραίον σώμα. Αφού γεννήση τις ενταύθα λόγους καλούς και εννοήση ότι το εις ένα οιονδήποτε σώμα υπάρχον κάλλος

εἶνε ἀδελφόν του εἰς ἄλλο σῶμα υπάρχοντος, ἀναβαίνει εἰς τα δύο σῶματα καὶ ἀπὸ τούτων εἰς ὅλα τα ωραία σῶματα. Ἐπειτα ἀπὸ των ωραίων σωμάτων ἀναβαίνει εἰς το ψυχικόν κάλλος, ἀρκούμενος εἰς αὐτό καὶ αὐτό μόνον ἐπιζητῶν, ἀπὸ τούτον δε, ἀφού ἀντιληφθῇ ὅτι το ωραῖον εἶνε παντού το αὐτό, προχωρεῖ εἰς τα ωραία ἔργα καὶ ἀπὸ τούτων εἰς την ωραιότητα της μαθήσεως, ἕως ὅτου ἀπὸ μαθήσεως εἰς μάθησιν καταλήξῃ εἰς την γνώσιν αὐτοῦ του ἀπολύτου καλοῦ, του ἀναλλοιώτου καὶ αἰωνίου, του ἀπηλλαγμένου ἀπὸ ἀνθρωπίνας σάρκας καὶ χρώματα καὶ την ἄλλην περισσὴν ματαιότητα της ἀνθρωπίνης φύσεως, αὐτοῦ δηλαδή του θεοῦ κάλλους του μοναδικοῦ εἰς το εἶδος του.

Μόνον ὁ φθάσας μέχρι του τέλους αὐτοῦ ἡμπορεῖ νὰ γεννήσῃ ὄχι εἰδῶλα ἀρετῆς, ὡς ἐρχόμενος εἰς συνάφειαν ὄχι με εἰδῶλον, ἀλλ' ἀληθινὴν ἀρετὴν, ὡς ἐρχόμενος εἰς συνάφειαν με το ἀληθές.

Εδῶ φαίνεται λήγον το θέμα του διαλόγου καὶ ἐπιπολαίως κρίνων τις θα ἐνόμιζεν ὅτι τα παρακάτω ἀποτελοῦν προσθήκην ἔξω του θέματος. Δεν ἔχει ὅμως οὕτω το πράγμα. Ἐξ ἐναντίας, ὁ διάλογος δεν θα ἦτον πλήρης, εἴαν ἐτελείωνεν ἐδῶ. Διότι δεν ἤρκει νὰ ἐκτεθῇ μία τόσο ἀλλόκοτος διὰ τον ἀμύητον θεωρία περὶ ἔρωτος, ἀλλ'

ἐπρεπε να προστεθῇ και οποιον απεργάζεται τον άνθρωπον ο πλατωνικός αυτός έρωσ.

Και ιδού εισβάλλει μεθυσμένος ο Αλκιβιάδης, υποβασταζόμενος από μίαν αυλητρίδα και από άλλους φίλους των οργίων του.

Τον άνθρωπον αυτόν η μοίρα εμοίρανε με ό,τι δύναται θνητός να ποθήση εις τον κόσμον αυτόν· κάλλος τοιούτον, ώστε ο Ξενοφών να λέγη περί αυτού ότι ήτον αδύνατον να του αντισταθῇ και η σεμνοτέρα των γυναικών· γένος περίλαμπρον – Αιακίδης εκ πατρός, Αλκμαιωνίδης εκ μητρός· πλούτον, επαυξηθέντα κατόπιν διά γενναίας προικός· σωματικήν διάπλασιν και ρώμην τοιαύτην, ώστε να του είνε εύκολος πάσα δίαιτα, από της Σπαρτιατικής σκληραγωγίας μέχρι της Περσικής τρυφηλότητος και πολυτελείας· ευφυίαν και ευστροφίαν πνεύματος, την οποίαν μετεχειρίσθη εις κορεσμόν της αχαλινώτου φιλοδοξίας του και εις καταστροφήν της πατρίδος του, εξωθήσας τους πρέσβεις των Λακεδαιμονίων εις την διάπραξιν της μοναδικής εκείνης εις την διπλωματικών ιστορίαν του κόσμου αστοχίας, άλλα να ειπούν εις την βουλήν και άλλα εις την εκκλησίαν του δήμου· ανδρείαν, της οποίας δείγματα έδωκεν από της πρώτης αυτού νεότητος, διακριθείς κατά την εις Ποτίδαιαν εκστρατείαν, ουδέποτε δε νικηθείς ως στρατηγός. Αλλά μαζί με τα χαρίσματα αυτά, ωσάν να μετενόησε διά το έργον της, τον επροίκισε με περισσήν αναισχυντίαν, της οποίας

ενωρίτατα επίσης έδωκε δείγμα, όταν, μαθών ότι ο μέγας Περικλής, ο και κηδεμών του, δεν ηυκαίρει να τον δεχθή διότι εσκεπτετο πώς να δώση λόγον εις τους Αθηναίους, είπε: «Και δεν σκέπτεται καλύτερα πώς να μη δώση λόγον;»

Ο αναισχυντος λοιπόν αυτός άνθρωπος είνε ο μόνος κατάλληλος διά να δειχθή με την ζωηροτέραν αντίθεσιν ο χαρακτήρ του Σωκράτους. Είνε δε προς τούτοις και μεθυσμένος, διά να ειπή όλην την αλήθειαν, με όλην την ωμότητα του γυμνού. Και έτσι η μεγάλη, η υπεράνθρωπος, η αληθώς θεοείκελος εκείνη μορφή του μεγάλου της αρχαιότητος φιλοσόφου, όστις, όπως έλεγε, δεν εγνώριζε τίποτε άλλο από τα ερωτικά, ευρίσκει εις το στόμα του Αλκιβιάδου τον ακούσιον τρόπον τινα υμνητήν της. Χωρίς άλλο την εικόνα αυτήν του Σωκράτους είχεν υπ' όψιν, πολλούς αιώνας βραδύτερον, ο Χριστιανός Έρασμος, όταν ανεφώνει εν κατανύξει:

– Άγιε Σωκράτη, προσευχήσου υπέρ ημών.

Μετά το εγκώμιον του Σωκράτους υπό του Αλκιβιάδου εισελαύνει όμιλος κωμαστών και η μέχρι της στιγμής εκείνης κρατήσασα εις το συμπόσιον τάξις και ευκοσμία πνίγεται μέσα εις όργια μέθης, υπό τους ατμούς της οποίας οι συμπόται υποκύπτουν ο ένας μετά τον άλλον και ή ανεχώρησαν πλέον ή απεκοιμήθησαν. Οι μόνοι, εκτός του Σωκράτους, αντέχοντες ακόμη, ο Αριστοφάνης και ο Αγάθων, νυστάζουν τώρα και αυτοί και επί τέλους αποκοιμώνται. Εν τω μεταξύ ο ήλιος ανατέλλει, το φως

των λύχνων ωχριά, και μόνον ανέσπερον εν μέσω τόσων
ηθικών συντριμμάτων εξακολουθεί να λάμπη μέχρι τέλους
του *Συμποσίου* το φως της μεγαλοφυΐας του Σωκράτους.

II

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΛΑΤΩΝΙΚΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ

Ἀς το εἰπώμεν ευθύς ἐξ ἀρχῆς. Ὁ ἔρως ἀποτελεῖ μέρος ολοκληρωτικόν τοῦ ὅλου συστήματος τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Δεν εἶνε τι ἀνεξάρτητον τοῦ ὅλου συστήματος, μία βιολογική τρόπον τινα παρένθεσις μέσα εἰς αὐτό, ἀλλά συνάπτεται στενώτατα με ὅλας τὰς κυριαρχούσας εἰς τούτο θεμελιώδεις ιδέας, εἶνε ἡ κλεις, ἀν θέλετε, ἡ ἀνοίγουσα τὴν θύραν εἰς ὅ,τι ἔχει σκοτεινότερον καὶ μυστηριωδέστερον ἢ Πλατωνικὴ φιλοσοφία. Ἀφηρέσατε ἀπ' αὐτῆς τὸν ἔρωτα; Εἶνε ὡς νὰ εσβύσατε τὸ φῶς. Δεν ἀπομένει πλέον παρά ἓνα σύνολον αὐθαίρετον με πολλὰ χάσματα. Καὶ τῶντι τοιαῦτα χάσματα διέκριναν σοβαρώτατοι μελετηταί τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας, τα ὁποῖα καὶ ἐσπευσαν νὰ επικρίνουν με τὴν ευκολίαν ἐκείνην με τὴν ὁποῖαν επικρίνεται συνήθως τὸ ἔργον τῶν μεγάλων.

Θ' ἀρκεσθῶμεν ἐδῶ εἰς ἓνα μόνον παράδειγμα, διότι ἡ ἐξέτασις τῆς ὡς ἄνω τεθείσης ἀρχῆς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς εἰς τὰς λεπτομερείας θὰ ἦτον ἔργον ἐιδικῆς μελέτης υπερβαινούσης τὰ στενὰ ὅρια ἐνός προλόγου, ὅστις σκοπὸν ἔχει νὰ δώσῃ εἰς χονδρὰς γραμμάς ιδέαν, ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον εὐληπτον

και απηλλαγμένην από τα σκότη της μεταφυσικής, της σημασίας του έρωτος εις την πλατωνικήν φιλοσοφίαν.

Ούτως εις το ουδείς *εκών κακός* του Σωκράτους, όστις επρέσβευεν ότι η διάπραξις του κακού είναι αποτέλεσμα αγνοίας, λέγων, κατά τον Ξενοφώντα, «και την δικαιοσύνην και την πάσαν άλλην αρετήν σοφίαν είναι», αντετάχθη η ηθική καλουμένη ελευθερία, ως εκ της οποίας, μολονότι γνωρίζοντες το καλύτερον, είναι δυνατόν εν τούτοις να προτιμήσωμεν το χειρότερον (*video meliora probo"ue; deteriora se"uor*). Κατά την ιδέαν αυτήν ο Σωκράτης, και μαζί με αυτόν ο Πλάτων, όστις πιστώσ ηκολούθησε την σωκρατικήν αυτήν θεωρίαν (μολονότι ηναγκάσθη δήθεν να την μετριάση οπωσδήποτε, προσθέσας τον *θυμόν*), παρεγνώρισαν εντελώς την ηθικήν ελευθερίαν, και τούτο εις εποχήν κατά την οποίαν ο Ευριπίδης έθετεν εις το στόμα της Μηδείας τους στίχους:

Και μανθάνω μεν οία δραν μέλλω κακά,
θυμός δε κρείσων των εμών βουλευμάτων,
όσπερ μεγίστων αίτιος κακών βροτοίς.

Η αρετή είναι γνώσις, είναι επιστήμη· ιδού η βάση της Σωκρατικής και Πλατωνικής ηθικής. Αλλ' είναι επιστήμη απορρέουσα εκ του θείου έρωτος, είναι η διά του έρωτος επίγνωσις του απολύτου καλού, και υπό την έποψιν αυτήν έρωσ, επιστήμη, ηθική συγχέονται ή μάλλον ταυτίζονται. Με άλλας λέξεις ο έρωσ ενταύθα συμπίπτει προς την

θριαμβεύουσαν χάριν των θεολόγων. Και είνε μεν αληθές ότι και οι θεολόγοι άλλοτε μεν εθεώρησαν την θείαν χάριν ανίκητον και άλλοτε αντέταξαν εις αυτήν την ηθικήν ελευθερίαν, αλλ' επίσης βέβαιον είνε ότι οι εξοχώτεροι αντιπρόσωποι της ταυτίσεως του θείου έρωτος και της καθαράς επιστήμης, οι συνδυάσαντες εις την ζωήν των θεωρίαν και πράξιν, ο Σωκράτης και ο Σπινόζας, διά ν' αναφέρωμεν μόνον αυτούς, έζησαν βίον όσιον.

Ελέχθη επίσης ότι οι Αλεξανδρινοί, διά να συμβιβάσουν τον Πλάτωνα μετά του Αριστοτέλους, επενόησαν την *έκστασιν*. Αλλ' η έκστασις του νεοπλατωνισμού δεν είνε τίποτε άλλο παρά ο έρως εν ενεργεία τρόπον τινά, και την έκστασιν αυτήν την βλέπομεν διαρκούσαν κάποτε, κατά την εις Ποτίδαιαν εκστρατείαν, επί ολόκληρον εικοσιτετράωρον, κατά το οποίον ο Σωκράτης έμεινε, κατά την αφήγησιν του Αλκιβιάδου, όρθιος και ακινητών, προσηλωμένος εις κάτι.

Εκ των ανωτέρω εννοείται ποίαν σημασίαν είχεν η παροιμιώδης κατάστασις διαβεβαίωσις του Σωκράτους ότι τίποτε δεν γνωρίζει και ότι όλαι αι γνώσεις του περιορίζονται εις τα ερωτικά, εις τον έρωτα διά του οποίου και μόνου, όπως λέγει, είνε κατορθωτή η γέννησις αληθινής αρετής και όχι ειδώλων αρετής. Διά τον Σωκράτη «ο μεν περί τα τοιαύτα [τα ερωτικά ιδίως] σοφός, δαιμόνιος ανήρ, ο δε άλλο τι σοφός ων ή περί τέχνας ή χειρουργίας τινάς, βάνανσος». Ο Εκκλησιαστής βεβαίως δεν έχει διάφορον

γνώμην, όταν λέγῃ:

«Του πονήσαι βιβλία πολλά ουκ ἔστι περασμός, και μελέτη πολλή κόπωσης σαρκός».

Αλλ' η λέξις ἔρως εἶνε τόσον πολυσήμαντος και τόσον ποικίλας και διαφόρους περιλαμβάνει εννοίας, ὥστε ορισμός αὐτοῦ δυνάμενος να περιλάβῃ ὅλας αὐτάς τας εννοίας εἶνε αδύνατος. Ο Βολταίρος, νομίζω, επεχείρησεν απαρίθμῃσιν των σημασιῶν αὐτοῦ αρχίσας ἀπὸ την ζωολογίαν και καταλήξας εἰς την θεολογίαν, ο δε Σπένσερ περιωρίσθη εἰς ἀνάλυσιν των στοιχείων ἀπὸ τα οποία αποτελείται το αἶσθημα αὐτό, περιέχον θαυμασμόν, στοργήν, την ευφροσύνην που προξενεί η καλλονή κλπ., ενώ ο Λειβνίτιος, κλείων τον ἔρωτα μέσα εἰς ασφυκτικῶς στενόν ηθικόν κύκλον, περιορίζει αὐτόν εἰς χαράν διὰ την ευτυχίαν του ἄλλου και εἰς αἶσθησιν της ευτυχίας του ἄλλου ὡς ιδίας. Ο Σοπενάουερ εἶνε ὡς οἷον ὅτιποτε γενικώτερος, θεωρών τον ἔρωτα ἐπάνω κάτω ὡς ἐνστικτον διὰ του ὁποίου η θέλησις εκδηλώνει την αιωνιότητά της εἰς τα εἶδη.

Αλλ' ὅλαι αὗται αι ἀπόψεις και ὅσας ἄλλας θα ἦτον δυνατόν ν' αναφέρωμεν ενταύθα, περιορίζονται εἰς κύκλον κατὰ το μάλλον ἢ ἥττον στενόν, ἄλλοτε βιολογικόν, ἄλλοτε ηθικόν, μεταφυσικόν, ψυχολογικόν κλπ. Αὐτός εἶνε ἴσως ο λόγος διὰ τον ὁποῖον και ο Πλάτων ἀπέφυγε

πάντα ορισμόν του έρωτος. Διότι το μορφήν ορισμού έχον συμπέρασμα, κατά το οποίον έρως είναι η επιθυμία του κατέχειν το αγαθόν διά παντός, δεν είναι ορισμός, αφού αμέσως κατωτέρω εξετάζεται το ζήτημα, εις τι πρέπει ν' αναβλέπη η προσπάθεια των διωκόντων το αγαθόν διά να χαρακτηρισθή ως έρως. Επίσης δεν πρέπει να νομισθή ότι έρως κατά την πλατωνικήν αντίληψιν είναι γενικώς ο πόθος της αθανασίας. Διότι μη λησμονώμεν ότι του έρωτος μετέχει και το θείον, όπερ αποτελεί τον έτερον των πόλων των αναγκαίων εις γέννησιν της αληθινής αρετής, και επομένως τοιαύτη αντίληψις ήθελεν εξωθήσει τον Πλάτωνα εις ταπεινόν ανθρωπομορφισμόν αναιρούντα αυτήν την υπόστασιν του Απολύτου. Διά τούτο αρκείται απλώς να ειπή ότι ο έρως, ο έρως της θνητής φύσεως, είναι και της αθανασίας έρως.

Προ παντός όμως πρέπει να εννοηθή ότι ο Πλατωνικός έρως δεν είναι ποτέ, υπό οσονδήποτε περιωρισμένην ηθικήν έποψιν και αν εξετασθή, το απλούν στοργικόν αίσθημα, το άγονον και στείρον. Ο Πλατωνικός έρως, είτε εις τον οργανικόν κόσμον είτε εις τον ηθικόν ή μεταφυσικόν αναφέρεται, είναι δύναμις γονιμοποιός. Και διά να εννοηθή καλύτερον οπωσδήποτε η έκτασις, η σημασία, ακόμη δε και η αρχή αυτού, επιβάλλεται ευρυτέρα κάπως επισκόπησις.

Εἰς ὅσονδήποτε μακρυνόν παρελθόν και ἀν ἀνατρέξωμεν, θα εὕρωμεν μέσα εἰς τὸ χάος τῶν κοσμογονικῶν μύθων, ἀλληγοριῶν, παραδόσεων, θρησκευτικῶν δοξασιῶν καὶ συμβόλων, κυριαρχοῦσαν ἀμετάβλητον διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀπὸ τῆς πλέον σκοτεινῆς ἐποχῆς ἕως σήμερον, ὑπὸ μορφᾶς ἐξωτερικεύσεως διαφόρους, ἄλλοτε φωτεινάς καὶ ἄλλοτε καλυπτομένας ἀπὸ τὸν ζόφον τῆς μεταφυσικῆς ἢ τῆς μυστικοπαθείας, τὴν ιδέαν τοῦ Ἑρωτος.

Καὶ ἐν πρώτοις σαφῶς εὐρίσκομεν ἐκφραζομένην τὴν ιδέαν τοῦ ἀνδρογύνου τῆς θεότητος εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν θρησκειῶν, τὴν Ἰνδικήν. Σύμβολον λατρείας εἰς αὐτὴν εἶνε τὸ ἄνθος τοῦ λωτοῦ ἐν ἐρμαφροδίτῳ ἀναπαραστάσει με τὸν *Λίνγαμ* (φαλλόν), τὸ διακριτικὸν σημεῖον τῆς γονιμοποιού δυνάμεως τοῦ ἄρρενος, καὶ τὰ λοιπὰ γεννητικὰ ὄργανα ⁽¹⁾.

¹ Ἰδέαν τῆς παραστάσεως αὐτῆς δύναται τις νὰ σχηματίσῃ ἀπὸ τὰ Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ κιονόκρανα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν πολλήν ἀναλογίαν πρὸς τὸ σύμβολον αὐτό, μολονότι παρηλλαγμένον. Τὸ αὐτὸ σύμβολον μεταμορφωμένον εἰς κριόν, με τὸν ὁποῖον παρουσιάζει κάποιαν ἀόριστον ἀναλογίαν, εὐρίσκομεν εἰς μερικὰς μυστικὰς εἰσιρέσεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς διαφόρους θρύλους περὶ λατρείας τοῦ Διαβόλου, ἴσως δε καὶ περὶ τῶν λεγομένων σαββατιαίων οργίων τῶν μάγων καὶ τῶν μαγισσῶν, τὰ ὁποῖα με τόσον παράδοξον ἐπιμονὴν εὐρίσκομεν ἐπιβεβαιούμενα ἐνὸρκως ἐνώπιον δικαστηρίων κατὰ τὸν μεσαῖωνα ὑπὸ αὐτοπτῶν δέθεν μαρτύρων.

Εἰς τοὺς κατακλυσμούς, κατὰ τὴν ἰνδικὴν μυθολογίαν, ὁ λωτός λαμβάνει σχῆμα λέμβου ἱστιοφόρου διὰ νὰ σώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τοῦ καταποντισμοῦ.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον παρὰ τὸν Ὅσιριν εὐρίσκομεν τὴν Ἴσιδα, ἐκ τῆς συναφείας τῶν ὁποίων ἐγεννήθη ὁ Ὠρος. Ὅχι δε μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὰ τέσσαρα πολυθρύλλητα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα τινὲς τῶν παλαιωτάτων ἐλλήνων φιλοσόφων ἔθεσαν ὡς κοσμογονικὴν ἀρχήν, δηλαδὴ τὸ ὕδωρ, τὸ πῦρ, ἡ γῆ καὶ ὁ αἴρ, παριστάνονται ὡς ἰδιαιτέρα χορεῖα θεῶν, κατὰ ζεύγη ἄρρενος καὶ θήλεος ἕκαστον, με κεφαλὴν ἀνθρωπίνην μὲν ἢ βατράχου οἱ ἄρρενες θεοί, ὅφρως δε αἰ θέαιναι. Καὶ εἰς μὲν τὸ ζεύγος τὸ παριστάνον τὸ ὕδωρ ὁ θεὸς καλεῖται *Νουν* καὶ ἡ θεά *Νουντ* – τὸ *τ* εἶνε δηλωτικόν τοῦ θηλυκοῦ γένους – εἰς τὸ παριστάνον τὸ πῦρ ὁ θεὸς καλεῖται *Χεχ* καὶ ἡ θεά *Χεχτ*, εἰς τὸ ζεύγος τῆς γῆς *Κεκ* ὁ θεὸς καὶ *Κεκτ* ἡ θεά, καὶ τέλος τὸ τοῦ ἀέρος φέρει τὰ ὀνόματα *Νι* καὶ *Νιτ*.

Προκειμένου μάλιστα ἐνταύθα περὶ τῶν στοιχείων ὡς ἀρχῆς κοσμογονικῆς, δὲν εἶνε ἰσῶς ἄσκοπον νὰ προστεθῇ ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ὁμιλῶν περὶ τοῦ Θαλοῦ ὅστις ὡς ἀρχὴν τοῦ παντός ἐθεώρει τὸ ὕδωρ, παρατηρεῖ ὅτι εἰς τὴν υπόθεσιν αὐτὴν ὠρμήθη πιθανῶς «διὰ τὸ πάντων τὰ σπέρματα τὴν φύσιν υγρὰν ἔχειν, τὸ δε ὕδωρ ἀρχὴν τῆς φύσεως εἶναι τοῖς υγροῖς»

Ἀς μὴ λησμονώμεν πρὸς τούτοις ὅτι εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἡ Σφιγξ, ἡ συμβολίζουσα τὸ αἰνίγμα τῆς ζωῆς, ἔχει μὲν σῶμα

ταύρου, όνυχας λέοντος και μορφήν ανθρωπίνην, αλλά το στήθος της είνε στήθος γυναικός συμβολίζον τον Έρωτα, προς τούτοις δε φέρει και πτέρυγας, όπως και ο Ελληνικός Έρωσ.

Παρατρέχουμεν τους Σίνας με το ζεύγος των *Γυάγγ* και *Γυν* και ερχόμεθα εις τους ιδικούς μας προγόνους.

Εδώ πλέον ευρισκόμεθα εις την δυσκολίαν της εκλογής εν μέσω τόσοου πλούτου μύθων, παραστάσεων, αλληγοριών. Παρατρέχοντες την θεογονίαν του Ησιόδου, κατά την οποίαν εκ του Χάους εγεννήθησαν πρώτον η Γη και ο Έρωσ, ερχόμεθα εις την Ορφικήν θεογονίαν.

Εν πρώτοις, κατά Ορφικόν στίχον, ο Ζευς και *άρσην* γένετο και *άμβροτος νύμφη*.

Έρχεται έπειτα ο θαυμάσιος μύθος περί του Φάνητος, όστις είνε αυτός ο Έρωσ υπό άλλο όνομα, καλούμενος ούτω, *ότι πρώτος εν αιθέρι φαντός έγεντο*. Ο έρωσ άλλως απαντάται υπό πολλά ονόματα μέσα εις το χάος των περί αυτού μύθων. Τον ευρίσκομεν ως Φάνητα, ως Μήτιν, ως Ηρικαπαίον, ως Διόνυσον, ως Ευβουλήα, ως Ανταύγην κλπ. Ο Φάνης λοιπόν αυτός ή Φαέθων ή απλούστερον Έρωσ εγεννήθη πρώτος εκ του κοσμογονικού Ωού, του περικλείοντος εν σπέρματι ολόκληρον τον κόσμον, όστις εξ αυτού βαθμηδόν λαμβάνει ύπαρξιν, όπως τα πτηνά εκ των αυγών. Παρίστανον δε τον Έρωτα οι Ορφικοί ως απειρομέγεθες τρόπον τινα ζώνον αποτελούν τον κόσμον ολόκληρον, με κεφαλήν μεν τον ουρανόν, πόδας την γην,

οφθαλμούς τον ήλιον και την σελήνην, και κέρατα την ανατολήν και την δύσιν. Και εκ μεν των δακρύων αυτού εβλάστησε το οἶζυρόν, το δυστυχισμένον γένος των βροτών, εκ δε του γέλοντος οι αθάνατοι θεοί.

Αλλά και ολόκληρος η Διονυσιακή λατρεία, εις την οποίαν οφείλει την αρχήν της η δραματική ποίησις, εις τον έρωτα αναφέρεται, με σύμβολον τον φαλλόν, εκ τον οποίον και το έθιμον της φαλλοφορίας ⁽²⁾.

Θα εμακρύναμεν πολύ τον λόγον, εάν ηθέλαμεν να ενδιατρίψωμεν εις όλους τους μύθους οι οποίοι συνδέονται με την λατρείαν τον Διονύσου. Διά τούτο θα περιορισθώμεν εις τον ορφικόν εκείνον μύθον εις τον οποίον οφείλεται το μέχρις ημών διασωθέν έθιμον του μεταμφιεσμού της Αποκρέου. Κατά τον μύθον αυτόν οι Τιτάνες, χρίσαντες το πρόσωπον αυτών με γύψον διά να μη γνωρισθούν, κατώρθωσαν να πλησιάσουν τον Διόνυσον, τον οποίον ο Ζευς είχεν εγκαταστήσει βασιλέα επί του Ουρανίου θρόνου, και να τον φονεύσουν, διαμοιρασθέντες τα μέλη αυτού μεταξύ των. Η Παλλάς όμως αρπάσασα την καρδίαν αυτού την εκόμισε πάλλουσαν ακόμη εις τον

² Ο θέλων να λάβη ιδέαν του εθίμου της Φαλλοφορίας ας αναγνώση τους *Αχαρνείς* του Αριστοφάνους. Εις το έργον αυτό του μεγάλου της αρχαιότητος κωμικού η θυγάτηρ του Δικαιοπόλιδος προηγείται της πομπής ως κανηφόρος, έπονται οι θεράποντες κρατούντες ορθόν τον φαλλόν, ενώ δε η σύζυγος αυτού παρακολουθεί την πομπήν από της στέγης, ο ίδιος αρχίζει το φαλλικόν του άσμα με την εξής προσφώνησιν: «Φαλής, εταίρε Βακχίου ξύγκωμε, νυκτοπεριπλάνητε, μοιχέ, παιδεραστά».

Δία, ὅστις καταπιὼν αὐτὴν ἀνεγέννησε τὸν Διόνυσον, κατεκεραύνωσε δὲ τοὺς Τιτάνας, ἐκ τῆς τέφρας τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν οἱ ἄνθρωποι. Ὡστε καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπάρχει ὁ Διόνυσος, ἀλλὰ διαμελισμένος. Αὐτὸς δὲ μετὰ τῆς Κόρης μέλλουν νὰ ἐλευθερώσουν, κατὰ τὰς δοξασίας τῶν Ὀρφικῶν, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν, καθαριζομένας βαθμηδὸν ἀπὸ παντός ρύπου, ἀπαράλλακτα ὅπως εἰς τὴν Ἰνδικὴν θρησκείαν ὁ λωτὸς εἶνε ὁ μέλλων νὰ διασώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τοῦ κλυδωνισμοῦ τῶν παθῶν, ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τὴν αἰωνίαν μακαριότητα, εἰς τὴν ποθητὴν νιρβάνα.

Αποφεύγομεν νὰ ἐξετάσωμεν ἐδῶ, ὡς μὴ σχετιζόμενον ἀμέσως μετὰ τὸ θέμα μας, τὸ ζήτημα εἰάν ἡ Ἰνδικὴ νιρβάνα εἶνε ἡ πλήρης ἐκμηδένισις, ὅπως πιστεύεται γενικῶς. Βέβαιον εἶνε μόνον ὅτι, ὅπως εἰς τοὺς Ὀρφικοὺς καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα⁽³⁾, οὕτω καὶ εἰς τὴν Ἰνδικὴν θεοσοφίαν εὐρίσκομεν τὸν ἔρωτα στενῶς συνδεόμενον πρὸς τὴν μετενσάρκωσιν, ἀποτελοῦντα τὸν αἶδιον καὶ ἀναλλοίωτον νόμον τῆς *κάρμας*, ὅστις διέπει τὰς διαδοχικὰς μέχρι τῆς ὁριστικῆς τελειώσεως μετενσαρκώσεις τοῦ ἀνθρώπου, συντελοῦντα δηλαδὴ, κατὰ τοὺς καββαλιστάς, εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ *φλοιού*, τοῦ υλικοῦ τρόπου τινὰ αὐτοῦ σκηνώματος τῆς ψυχῆς μετὰ θάνατον, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ φθαρτὸν σῶμα τῆς ἐν τῇ γῇ ζωῆς καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου κρίνεται ἡ τύχη τῆς ἀμέσως

³ Βλέπε λ. χ τὸν μῦθον τοῦ Θευθ εἰς τὸν *Φαίδρον* καὶ τὰ περὶ μετεμψυχώσεως εἰς τὸν *Τίμαιον*

επομένης μετενσαρκώσεως.

Μεταξύ των μύθων αυτών ιδιάζουσαν αναμφιβόλως σημασίαν πρέπει ν' αποδώσωμεν εις τον υπό του Πλάτωνος αναφερόμενον περί της γεννήσεως του Έρωτος, ως συμβολίζοντα την πτώσιν του ανθρωπίνου γένους. Κατά τον μύθον αυτόν, τον οποίον ανεφέραμεν και ανωτέρω, ο Έρως είνε τέκνον του Πόρου και της Πενίας, παρήχθη με άλλας λέξεις εκ της συζεύξεως του κατά Πλάτωνα όντως όντος μετά του μη όντος, της ιδέας δηλαδή μετά της ύλης.

Ανάλογον αναμφιβόλως είνε το εν τη Γενέσει (κεφ. 5') αναφερόμενον:

«Και εγένετο ηνίκα ήρξαντο οι άνθρωποι πολλοί γίνεσθαι επί της γης και θυγατέρες εγεννήθησαν αυτοίς, ιδόντες δε οι άγγελοι του θεού τας θυγατέρας των ανθρώπων ότι καλαί εισίν έλαβον εαυτοίς γυναίκας από πασών ων εξελέξαντο».

Διεξοδικώτερον ακόμη επί του αντικείμενου αυτού είνε το καλούμενον βιβλίον του Ενώχ, το οποίον όμως η Εκκλησία δεν δέχεται μεταξύ των ιερών βιβλίων.

Εις την επιτροχάδην αυτήν παρέλασιν των κυριοτέρων επί του Έρωτος μύθων της αρχαιότητος μικρόν, πολύ μικρόν μέρος περιελήφθη ως δείγμα τρόπον τινα της κυριαρχίας του έρωτος. Ουδέ καν περί όλων των εθνών έγεινε λόγος. Παρελείφθησαν οι Βαβυλώνιοι, οι Φοίνικες, οι Ρωμαίοι και

τόσοι ἄλλοι, διὰ να μη δοθῇ ἑκτασις πολὺ μεγάλη εἰς την κατ' ἀνάγκην σύντομον αὐτὴν εἰσαγωγὴν.

Τα ὀλίγα ὁμως ἐκτεθέντα πολὺ ατελὴ θα παρδείχον ἰδέαν του πράγματος, εἴν παραλλήλως δεν παρασχεθῇ ασθενὴς εἰκὼν των οργίων εἰς τα ὁποία ἐξώκειλεν ἡ ἀνθρωπότης κατὰ την ἐρωτολατρείαν αὐτήν.

Τῶντι τοιαῦτα ὄργια, ὄργια πορνείας καὶ μέθης, ἀπετέλουν μέρος ἀναπόσπαστον της λατρείας της Ἀφροδίτης καὶ του Διονύσου, των μυστηρίων του Ἀδώνιδος, της Κυβέλης, του Πριάπου, της Χλωρίδος.

Κατὰ τον Στράβωνα ὁ ἐν Κορίνθῳ πλουσιώτατος ναὸς της Ἀφροδίτης εἶχεν εἰς την ἰδιοκτησίαν του περισσότερον ἀπὸ χιλίας πόρνας, δούλας ἢ ἱερείας, δωρηθείσας εἰς την θεάν ὑπὸ διαφόρων, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν.

Αἱ γυναῖκες της Βύβλου ὠφείλον ἢ να θυσιάσουν την κόμην των εἰς το πένθος του Ἀδώνιδος ἢ ἄλλως να παραδοθῶν, πρὸς εξαγνισμόν της τοιαύτης ἀσεβείας, εἰς τους ξένους ἐπὶ ὁλόκληρον ἡμέραν.

Εἰς την Ἀρμενίαν αἱ κόραι των μεγαλυτέρων οἰκογενειῶν ἀφιερώνοντο παρθένοι ἀκόμη εἰς τοιαύτην θρησκευτικὴν ἐκπόρνευσιν.

Ἡ Βαβυλὼν ὁλόκληρος μετεβάλλετο κατ' ἔτος εἰς ἓνα ἀπέραντον πορνεῖον χάριν της Βαβυλωνείου Ἀφροδίτης, ἡ ὁποία ἐκαλεῖτο *Μύλιττα*. Ὅλαι αἱ γυναῖκες με τα εορτάσιμά των μετέβαινον εἰς τον ναὸν ἀναμένουσαι τους προσκυνητάς του ἔρωτος, οἱ ὁποῖοι συνέρρεον ἐξ ὅλων των

μερών του κόσμου, προσελκυσμένοι από την φήμην της ωραιότητός των. Από της ταπεινοτέρας δούλης μέχρι της μεγαλυτέρας δεσποίνης καμμία δεν παρέλειπε το ιερόν αυτό καθήκον. Αι πλούσιοι, αι μη θέλουσαι ν' αναμιχθούν μετά του όχλου, μετέβαινον εποχούμενοι επί πολυτελών αρμάτων, ενδυμέναι πολυτελέστατα, ακολουθούμενοι από πλήθος θεραπαινίδων, στολισμένοι με όλα των τα κοσμήματα. Εκεί ετάσσοντο κατά στίχους, μεταξύ των οποίων αφίνετο διάβασις διά τους προσκυνητάς. Ο διερχόμενος ξένος έρριπτεν ένα νόμισμα εις εκείνην την οποίαν εξέλεγεν, επικαλούμενος το όνομα της θεάς. Οποιοσδήποτε δε και αν ήτο ούτος, Έλλην ή Ιουδαίος, Αιγύπτιος ή Πέρσης, Ασσύριος ή Αιθίωψ, και οσονδήποτε ευτελής και αν ήτο το δώρον του, η εκλεγομένη ώφειλε να τον ακολουθήση και να παραδοθή μαζί του εις τα όργια εκείνα της σαρκός με τα οποία η Βαβυλών εμέθυσκε τότε τον κόσμον ολόκληρον.

Η οργιαστική αυτή χρήσις του έρωτος εις την λατρείαν του θείου συνέβαλεν αναμφιβόλως όχι ολίγον εις την πλήρη εκείνην εξάρθρωσιν της κοινωνίας και της οικογενείας την οποίαν ευρίσκομεν κατά τους πρώτους του χριστιανισμού χρόνους. Και ο λόγος ευνόητος. Εφ' όσον ο έρως, εκτός των άλλων φιλοσοφικών ή θρησκευτικών εννοιών τας οποίας εσυμβόλιζε, παρουσιάζετο και ως μέσον προσαναβάσεως

από της γης εις τον ουρανόν, ο εκτροχιασμός αυτός ἦτον αναγκαία ακολουθία διὰ τας συνήθεις φύσεις, διὰ τον φυσικόν ζώάνθρωπον, αφού ως πρώτην βαθμίδα παρουσιάζει το αισθητηριακῶς αντιληπτόν κάλλος, αντιπροσωπευόμενον από μίαν φύσιν σπαργώσαν και διαρκῶς οργιάζουσαν εις βλάστησιν, εις σάρκα, εις ὄργια φωτός και χρώματος, με προσεπικουρούσαν την φαντασίαν εις ὄργια Σειληνῶν και Σατύρων και Νυμφῶν και Αμαδρυάδων.

Διὰ τας εκλεκτάς ὁμως φύσεις ο ἔρως παρέμεινε πάντοτε η κλίμαξ του Ιακώβ διὰ της οποίας ἄγγελοι καταβαίνουν και ἄγγελοι αναβαίνουν, ἢ ο *αθάνωρ* των αλχημιστῶν διὰ του οποίου τα αγενή μέταλλα μεταβάλλονται εις χρυσόν.

Υπό το κράτος αυτού ο Σολομών ψάλλει το *άσμα ασμάτων*, το ὑπατον αυτό ερωτικόν παραλήρημα, εις το οποίον η ἄγνοια τόσον ευκόλως ηκόνισε πάντοτε τα βέλη της σατύρας της:

«Φιλησάτω με από φιλημάτων στόματος αυτού· ὅτι αγαθοί οι μαστοί σου υπέρ οἶνον, και οσμή μύρων σου υπέρ πάντα τα αρώματα. Μύρον εκκενωθέν ὀνομά σου. Διὰ τούτο νεάνιδες ηγάπησάν σε.».

«Τι ωραιώθησαν διαβήματά σου εν υποδημασί σου, θύγατερ Ναδάβ; ρυθμοί μηρῶν σου ὅμοιοι ορμίσκοις, ἔργω χειρῶν τεχνίτου. Ομφαλός σου κρατήρ τορευτός, μη υστερούμενος κράματος· κοιλία σου θημωνία σίτου πεφραγμένη εν κρίνοις· δύο μαστοί σου ως δύο νεβροί

δίδυμοι δορκάδος».

Η αυτή ερωτική μέθη διαπνέει επίσης, πολλούς εκ των ψαλμών του Δαβίδ:

«Ον τρόπον επιποθεί η έλαφος επί τας πηγάς των υδάτων, ούτως επιποθεί η ψυχή μου προς σε ο Θεός».

«Ο Θεός ο Θεός μου προς σε ορθρίζω· edίψησέ σοι η ψυχή μου, ποσαπλώς σοι η σαρξ μου, εν γη ερήμω και αβάτω και ανύδρω». «Ως αγαπητά τα σκηνώματά σου, Κύριε των δυνάμεων. Επιποθεί και εκλείπει η ψυχή μου εις τας αυλάς του Κυρίου· η καρδιά μου και η σαρξ μου ηγαλλιάσαντο επί Θεόν ζώντα».

«Άκουσον, θύγατερ, και ιδε και κλίνον το ους σου, και επιλάθου του λαού σου και του οίκου του πατρός σου, και επιθυμήσει, ο βασιλεύς του κάλλους σου· ότι αυτός έστιν ο κύριός σου».

«Ωραίος κάλλει παρά τους υιούς των ανθρώπων, εξεχύθη χάρις εν χείλεσί σου· διά τούτο ευλόγησέ σε ο Θεός εις τον αιώνα. Περίζωσαι την ρομφαίαν σου έτι τον μικρόν σου, δυνατέ τη ωραιότητί σου και τω κάλλει σου. Και έντεινον και κατευοδού και βασίλευε ένεκεν αληθείας και πραότητος και δικαιοσύνης».

Παραλλήλως προς τας μεγάλας αυτάς της Εκκλησίας μορφάς βλέπομεν τον Πλούταρχον, τον σοβαρόν εκ Χαιρωνείας φιλόσοφον με τας μεγάλας ηθικάς αρχάς, θύοντα, γέροντα πλέον, εις τον Έρωτα επί του Ελικώνος, όπως διηγείται ο ίδιος, και άγοντα χορούς περί τον βωμόν

του Απόλλωνος, του οποίου ήτον ιερεύς.

Αλλ' εκεί όπου η ερωτική μέθη λαμβάνει χαρακτήρα αληθούς παραληρήματος είναι αι εκστάσεις της Αγίας Θηρεσίας, εις όλα τα γραφόμενα της οποίας γίνεται λόγος περί ηδονικών εκλύσεων, περί γεύσεως καρπού αρρήτου γλυκύτητος, περί παραδεισίων απολαύσεων κλπ. Δι' αυτήν ο Χριστός είναι αληθινός νυμφίος διά τον οποίον μεταχειρίζεται τας τρυφερωτέρας και ηδονικωτέρας εκφράσεις. Ακούσατε:

«Είμαι όλη ιδική σου. Πάρε την καρδιά μου, το σώμα μου, την ζωήν μου, την ψυχήν μου, τα σπλάγχνα μου, τον έρωτά μου. Γλυκέ σύζυγε, δος μου την ζωήν ή τον θάνατον».

Αλλά πρέπει να σημειωθή εδώ ότι εις την εποχήν αυτής ο χριστιανικός έρωσ αρχίζει να εκπίπτη εκεί όπου εξέπεσε και ο έρωσ της αρχαιότητος. Μία μυστική ερωτοπάθεια κατέχει τας ψυχάς εις όλα τα θήλεα μοναστήρια της Δύσεως, έξυπνοι δε κληρικοί την εξάπτουν περισσότερον ή την εκμεταλλεύονται. Αυτός αυτότατος ο Διάβολος με σάρκα και οστά λαμβάνει μέρος ενεργόν εις ερωτικές περιπετείας κωμικάς ή τραγικάς, παίζει αστεία παιγνίδια εις ζηλοτύπους συζύγους, προεδρεύει των Σαββατιαίων οργίων, όπου οι πιστοί και αι πισταί φιλούν περιπαθώς τα οπίσθιά του, βοηθεί τας μοιχαλίδας, συνταράσσει εις οργασμόν τα μοναστήρια, σκανδαλίζει αθώας παρθένους. Παρερχόμεθα.

Εφθάσαμεν ανεπαισθήτως εν πλήρει πλέον χριστιανισμῷ.

Εδώ επιβάλλεται κάποια επιφύλαξις. Η άγνοια είνε τόσοσ εύκολος εις παρανοήσεις. Αρκούμεθα μόνον να υπενθυμίσωμεν ότι και εδώ επίσης το μέλλον να συντρίψη την κεφαλήν του όφεως είνε το σπέρμα της γυναικός, της υπάτης ταύτης ιερείας του έρωτος επί της γης.

Αλλ' οι μαργαρίται δεν πρέπει να παραδίδωνται εις τους χοίρους, κατά την έκφρασιν του Ευαγγελίου, και ο πέπλος της Ίσιδος γίνεται πολύ πυκνότερος τώρα. Ο Ωριγένης, είς των πατέρων της Εκκλησίας, παραπλανάται εις το σκότος αυτό και καταφεύγει εις τον ευνουχισμόν, διά να μετανοήση κατόπιν, εννοήσας το σφάλμα του όταν πλέον ήτον αργά. Η Γνώσις εξ άλλου, η επικινδυνωδεστέρα των αιρέσεων του Χριστιανισμού, η απειλήσασα να τον βαρυνθή εις φαλλικήν ερωτολατρείαν, εξοκέλλει εις το άλλο άκρον.

Η ψυχή, κατά τους Γνωστικούς, είνε άσπιλος ως εκ της ουσίας της, δεν είνε δυνατόν να μολυνθή, και αν ακόμη ευρίσκεται μέσα εις το κέντρον της αμαρτίας και της διαφθοράς, όπως ο χρυσός δεν είνε δυνατόν να σκωριάση οσονδήποτε και αν μείνη μέσα εις την λάσπην. Παρ' αυτό τω θεώ η ανάπτυξις δεν είνε δυνατή άλλως ειμή διά της συναφείας ενός αιώνος άρρενος προς ένα αιώνα θήλυν

(⁴). Η σαρκική συνουσία λοιπόν δεν είναι τίποτε άλλο ειμή ανταύγεια των μυστικών συζεύξεων του *Πληρώματος*. Ενωθώμεν λοιπόν έκαστος έκαστη.

Εννοείται ότι με τας ιδέας αυτάς οι οπαδοί της Γνώσεως ελάμβανον μέρος με την αυτήν ευκολίαν εις τα Κρόνια των εθνικών και εις τας Αγάπας των χριστιανών.

Αυτός ο Σταυρός διά τους Γνωστικούς απετέλει σχηματικόν σύμβολον της ενώσεως των δύο φύλων. Του συμβολισμού αυτού αποφεύγομεν να δώσωμεν σαφεστέραν εξήγησιν διά λόγους ευνοήτους εις τους δυναμένους να υψωθούν μέχρι της υπερβατικής αντιλήψεως του έρωτος. Προσθέτομεν μόνον ότι και ο αιγυπτιακός Όσιρις παρίσταται φέρων σταυρόν επ' ώμου. Επίσης αποφεύγομεν ν' αναφέρωμεν όσα άλλα, σχετικά προς τον έρωτα, απεδόθησαν εις τους Γνωστικούς και τα μυστήρια αυτών. Τα περισσότερα υπερβαίνουν κάθε όριον ευσημოსύνης, στερούνται δε και αληθοφανείας, όπως λ. χ. η υπό τινος των Πατέρων αναφερομένη διάδοσις περί αυτών, ότι προέβαινον εις αμβλώσεις γυναικών διά να παρασκευάσουν εκ των εμβρύων μετάληψιν, πράγμα το οποίον δεν φαίνεται πιθανόν δι' ανθρώπους όχι κοινής αναπτύξεως και μορφώσεως.

⁴ Ο Αιών εδώ δεν έχει την συνήθη σημασίαν της λέξεως. Ο Θεός κατά τους Γνωστικούς, διά να φθάση εις την πληρότητά του, αποσυντεθή τρόπον τινά εις αιώνας, οντότητας αιωνίας, απορρεούσας εξ αυτού. Καθ' όσον δε οι αιώνες απεμακρύνοντο της αρχικής αυτών πηγής εξησθένουν βαθμηδόν έως ότου έσβησαν μέσα εις την άρνησιν την οποίαν αποτελεί η ύλη.

Εις κάποιον Ευαγγέλιον το οποίον εχρησίμευσε διά τους πρώτους χριστιανούς της Αλεξανδρείας και περί του οποίου κάμνει μνείαν Κλήμης ο Αλεξανδρεύς, καλών αυτό *πρωτόπλαστον*, ανεφέρετο, φαίνεται, ότι ο Θεάνθρωπος, ερωτηθείς υπό της Σαλώμης πότε θα γείνουν όσα έλεγεν (επρόκειτο περί της βασιλείας του), απήντησεν:

– Όταν σεις αποβάλετε το ένδυμα της αιδούς και οι δύο γείνουν ένα, ούτε άρρεν ούτε θήλυ.

Η ρήσις, και αν δεν είνε αληθής, δεν είνε όμως αναξία του Θεανθρώπου και φαίνεται έχουσα πολλήν αναλογίαν προς την δικαιολογίαν με την οποίαν συνώδευσε την προς την αμαρτωλήν συγγνώμην του, *ότι πολύ ηγάπησεν*.

Όπως βλέπομεν εκ των εκτεθέντων, ο έρως είνε κάτι περισσότερο από «ασπασμός των αγγέλων προς τα άστρα», κατά τον κενολόγον λυρισμόν του Ουγκώ, η δε Κυρία Σεβινιέ, η οποία βεβαίως ενόμιζεν ότι επαραδοξολόγει όταν έλεγε περί του Ρακίνα ότι αγαπά τον Θεόν όπως και τας ερωμένας του, δεν εξέφραζε τίποτε το καινόν υπό τον ήλιον. Με πολύ περισσοτέραν μεγαληγορίαν και με την μυστικοπαθή φιλοσοφικήν αντίληψιν η οποία τον διακρίνει, ο Δάντης χαρακτηρίζει τον Έρωτα ως την δύναμιν η οποία κινεί τον ήλιον και τους αστέρας.

L' Amor che muove il Sole e l' altre stelle

Διά τον Λουκρήτιον επίσης η Αφροδίτη είνε η πότνια μήτηρ, η alma Venus, η πάντων γενέτειρα, θεών δε και ανθρώπων γλύκασμα.

Ο Έρως, η μυστηριώδης αυτή δύναμις η ωθούσα ακαταπαύστως το άρρεν προς το θήλυ, αυτός είνε επίσης ο εξανάπτων τον ακαταγώνιστον και άσβεστον εκείνον πόθον της ψυχής προς το άγνωστον όστις την ρίπτει εν εκστάσει εις τα γόνατα ενώπιον του Καλού.

Και είνε τόση η δύναμις αυτή, ώστε τολμηρότατοι αθεϊσταί δεν ετόλμησαν να την παραγνωρίσουν. Ο ένας ονειρεύεται ως μέλλουσαν θρησκείαν της ανθρωπότητας την λατρείαν του Καλού, ο άλλος δέχεται την προσευχήν ως μέσον επικοινωνίας ή επικλήσεως της ζώσης συνολικής ψυχής του κόσμον, τρίτος, οπαδός αυτός της θετικής φιλοσοφίας του Αυγούστου Καντ και του Λιττρέ, ψάλλει:

Ω Φύσις, γενέτειρα και δημιουργέ!

Όταν υπό το θείον βλέμμα σου ένα ζεύγος ενώνεται,

Τι προς τον έρωτα των εάν είνε εφήμερος

Όταν είνε άπειρος;

Και ο Χαίκελ ο τόσον κακόπιστος αποδειχθείς εις την υποστήριξιν των θεωριών του, όταν κατά τον Ιούλιον του 1908 έγινεν εις την Ιέναν η υπό το γελοϊόν ταφείσα απόπειρα καθιερώσεως θρησκευτικής λατρείας

εις τα πρωτοζώρια, ἔλεγε κατὰ τα ἐγκαίνια σχετικού οικοδομήματος: «Ἀς ἐλπίσωμεν ὅτι το νέον αὐτό μουσεῖον τῆς ἐξελικτικῆς διδασκαλίας θ' ἀποβῇ ναός εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ καθαροῦ Λόγου διὰ τῆς λατρείας τοῦ Καλοῦ, τοῦ Ἀληθοῦς καὶ τοῦ Ωραίου».

Ἀλλὰ διατί λοιπόν ο Ἔρως; Ποία ἡ ἀναλογία ἡ μεταφέρουσα το βιολογικόν αὐτό φαινόμενον τῆς ἀναπαραγωγῆς ἀπὸ το φυσικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἠθικόν;

Ἐνα μέρος, σημαντικώτατον δε, τῆς ἀπορίας αὐτῆς μας το λέει ο Σπένσερ. Ἰδοὺ τι λέγει εἰς μίαν ὑποσημείωσιν τοῦ συγγράματός τοῦ *Ἀρχαί Βιολογίας*:

«Ἡ ευκαιρία εἶνε καταλληλοτάτη διὰ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐκεῖνο το ὁποῖον καλούμεν ωραῖον εἰς τὸν ὀργανικόν κόσμον ἐξαρτάται ὡς ἐπιτοπολὺ κατὰ τινὰ τρόπον ἐκ τῆς γεννητικῆς σχέσεως. Καὶ τούτο δὲν ἐφαρμόζεται προκειμένου μόνον περὶ τῶν ἀνθέων καὶ τῶν ὀσμών. Ἐφαρμόζεται ἐξ ἴσου καὶ ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ λαμπροῦ πτερώματος τῶν πτηνῶν ἢ τοῦ ἄσματος αὐτῶν, ἀποτελεσμάτων ἀμφοτέρων, κατὰ τὸν Λάρβιν, τῆς γεννητικῆς ἐπιλογῆς· καὶ εἶνε πιθανόν ὅτι καὶ τῶν μικροτέρων ὀρατῶν ἐντόμων τὰ χρώματα τὴν ἰδίαν ἔχουν ἐν μέρει αἰτίαν. Ἰδιαιτέρως ἀξιοπαρατήρητον κυρίως εἶνε, ὅτι οἱ χαρακτήρες αὐτοί, τῶν ὁποίων ἡ γένεσις οφείλεται

εις το ότι διευκόλυνον την παραγωγήν καλυτέρου γόνου, ενώ είνε εξ όλων οι μάλλον προσελκύοντες αμοιβαίως τους οργανισμούς οίτινες τους κατέχουν, συγχρόνως, αμέσως ή εμμέσως, είνε επίσης οι ελκυστικώτεροι και δι' ημάς. Χωρίς αυτούς αι πεδιάδες και τα δάση θα έχαναν όλον το θέλγητρόν των. Είνε περίεργος δε η παρατήρησις, ότι η σύλληψις του ανθρωπίνου ωραίου ή καλού εκ της αυτής αιτίας έλκει κατά μέγα μέρος την αρχήν της. Επανειλημμένοι παρατηρήσεις εβεβαίωσαν ότι το στοιχείον τον ωραίου το κρατούν εν τη γεννητική σχέσει, κρατεί επίσης εις τα προϊόντα της αισθητικής, την μουσικήν, το δράμα, τας εικαστικάς τέχνας, την ποίησιν αλλ' η παρατήρησις αυτή προσλαμβάνει νέαν σημασίαν, όταν βλέπη τις εις ποίον βάθος εκτείνονται αι ρίζαι της εις την ανόργανον φύσιν ⁽⁵⁾.

Αν αποβλέψωμεν εις την ζωήν από γενικωτέρας απόψεως, θα εύρωμεν ότι ιδιαίτερον χαρακτηριστικόν γνώρισμα έχει, εκτός της ατομικής διά της θρέψεως συντηρήσεως, τον πολλαπλασιασμόν και την μετάδοσιν. Ζωή υπό την έποψιν αυτήν θα ειπή γονιμοποίησις και αναπαραγωγή. Αυτό που συμβαίνει εις την υλικήν ζωήν, συμβαίνει επίσης και εις την ηθικήν. Τείνει και αυτή κατά τρόπον ανάλογον εις πολλαπλασιασμόν και εις μετάδοσιν.

⁵ Ανάπτυξιν της εξελικτικής αυτής θεωρίας ευρίσκει τις εις τα *Ψυχολογικά Παράδοξα* του Μαξ Νορδάου, σελ. 35 επ. της ελληνικής μεταφράσεως (έκδοσις Γ. Φέξη).

Εἰς τὸν κόσμον τῶν συναισθημάτων μία ἀκαταγώνιστος τάσις ἔνορμος μας ὠθεῖ νὰ συμμερισθῶμεν μετ' ἄλλων τὰς λύπας μας, τὰς χαράς μας. Ἐάν ἐλθῶμεν εἰς τὸν κόσμον τῶν ιδεῶν, θὰ εὕρωμεν τὸ αὐτὸ φαινόμενον, γονιμοποίησιν καὶ ἀναπαραγωγὴν. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθῶμεν τὸ ἠθικὸν κεφάλαιον τοῦ οποίου ἀντιπροσωπεύει εἰς δοθείσαν στιγμὴν ἡ ἀνθρωπότης. Τί θὰ ἦτο τὸ κεφάλαιον αὐτό, εἴαν δὲν ἐπολλαπλασιάζετο διὰ τῆς ἀναπαραγωγῆς; Ἡ ὑπαρξὶς αὐτῆ τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἦτον τάχα δυνατή; Ὡς σύνολον ἡ ἀνθρωπότης ἀντιπροσωπεύει σήμερον ἓνα ἠθικὸν κεφάλαιον διὰ τὸ οποίον εἰργάσθη ἡ διανοητικὴ γονιμότης ἀπειρίας γενναίων προ ἡμῶν. Ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, ἡ ὁποία ἔχει ζωηροτέραν τὴν διαισθητικὴν ἀντίληψιν, ἔχει δίκαιον νὰ χαρακτηρίξῃ τὸν ἄρτιον νοῦν ὡς θηλυκόν, διαρκῶς ἐγκυμονοῦντα καὶ διαρκῶς γεννῶντα. Τῶνόντι, αἱ κεκτημένοι γνώσεις εἶνε ἡ διαρκῶς γονιμοποιούσα τὴν διανοητικότητα δύναμις.

Πρὶν τελειώσω, ἐπιβάλλεται νὰ δώσω ἐδῶ μίαν ἐξήγησιν εἰς τὴν ἀπορίαν ἡ ὁποία θὰ γεννηθῇ ἀναμφιβόλως εἰς τὸν νοῦν τοῦ μὴ ἔχοντος σαφὴ ἰδέαν τῶν ἠθῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάτωνος ἀναγνώστου καὶ ἡ ὁποία δύναται νὰ διατυπωθῇ ὡς ἐξῆς:

Διὰ τί ὁ Πλάτων, διὰ ν' ἀναπτύξῃ τὴν περὶ τοῦ Ἔρωτος

θεωρίαν του, βάσιν έλαβε την παιδευαστίαν; Τωόντι, όλα τα πρόσωπα του διαλόγου περί τοιούτους έρωτας κατά το μάλλον ή ήττον στρέφονται. Αυτός ο Σωκράτης ως πρώτον βήμα διά να υψωθή τις μέχρι του απολύτου καλού, την παιδευαστίαν συμβουλεύει.

Διά να λυθή η απορία αυτή, αρκεί να εκτεθούν με ολίγας λέξεις τα ήθη της εποχής τα σχετικά προς την απασχολούσαν ημάς έποψιν του ζητήματος.

Από της πλέον απομακρυσμένης ιστορικής εποχής επετρέπετο, υπ' αυτών ακόμη των νόμων εις την Σπάρτην και εις την Κρήτην, οι πρεσβύτεροι να συναναστρέφονται ιδιαιτέρως νέους τους οποίους χειραγώγουν εις την οδόν της αρετής και της μαθήσεως. Το είδος αυτό της επικοινωνίας και της συναναστροφής εξεδηλώνετο εις την ζωηράν φαντασίαν των προγόνων μας απaráλλακτα όπως ο μεταξύ ατόμων αντιθέτου φύλου ο έρως. Άλλως όσα εξεθέσαμεν ανωτέρω αρκούν διά να συμπεράνη τις ευκόλως, ότι η τοιαύτη του πράγματος αντίληψις πολύ ολιγώτερον δύναται ν' αποδοθή εις την φαντασίαν όσον εις αυτήν ταύτην την πραγματικότητα. Προς τούτοις την αυτήν αντίληψιν και με την αυτήν ζωηρότητα εκφραζομένην ευρίσκομεν εις σχέσεις μεταξύ γυναικών. Η Σαπφώ την ιδίαν ερωτικήν θέρμην την οποίαν φανερώνει διά τον Φάωνα – αν υποτεθή ότι υπήρξέ ποτε Φάων τις τον οποίον ερωτεύετο, αλλά κατεφρονείτο υπ' αυτού, πράγμα το οποίον φαίνεται να είναι απλούς μύθος, περί του οποίου όμως

δεν πρόκειται ενταύθα – την ιδίαν, λέγω, ερωτικήν θέρμην φαίνεται εκδηλώνουσα και προς φίλας ή μαθητριάς της.

Και είνε μεν αληθές ότι αι σχέσεις του είδους αυτού, είτε μεταξύ νέων και πρεσβυτέρων είτε μεταξύ γυναικών, δεν ετηρήθησαν ούτε παντού ούτε πάντοτε αγναί· η σκανδαλώδης αφήγησις του παθήματος του Αλκιβιάδου, η οποία σκοπόν έχει να εξάρη τον χαρακτήρα του Σωκράτους, όπως και ο λόγος του Πausανίου, δεν αφήνει καμμίαν αμφιβολίαν περί τούτου. Αλλ' από του σημείου τούτου μέχρι του συμπεράσματος, ότι αι σχέσεις του είδους αυτού είχαν πάντοτε ως αποτέλεσμα αποτροπαίους συναφείας, η απόστασις είνε μεγάλη.

Μόνον αργότερα η σχέσις αυτή εξέπεσε βαθμηδόν εις απροκάλυπτον οργιασμόν της σαρκός. Αλλά τότε το πράγμα έπαυσε να έχη προσχήματα φιλοσοφικά και επρόκειτο απλώς περί νέων μεθόδων κορεσμού κτηνωδών ορέξεων. Ήταν η εποχή της κοσμοκρατορίας της Ρώμης τότε και ολόκληρος περίπου η ανθρωπότης είχε καταπέσει ηθικώς όχι μόνον υπό την έποψιν αυτήν, αλλά και υπό πάσαν άλλην, όπως ελέχθη ήδη ανωτέρω. Ήτον η εποχή την οποίαν ετερμάτισεν η έλευσις του Θεανθρώπου ήτις έδωκεν άλλην κατεύθυνσιν εις την ανθρωπότητα. Αλλ' η εποχή του Σωκράτους και του Πλάτωνος, υπό την εξεταζομένην έποψιν, δεν ήτον μεν βεβαίως καλύτερα, αλλ' ούτε ίσως χειρότερα πάσης άλλης. Διέφερε μάλιστα εν πάση περιπτώσει κατά τούτο, ότι η λέξις δεν είχε αποκλειστικώς

την έννοιαν την οποίαν έχει σήμερα, αλλά συνεδέετο οπωσδήποτε και με ηθικήν έννοιαν, τόσον στενώς μάλιστα ώστε πολλάκις η τελευταία αυτή φαίνεται οικειοποιουμένη ολόκληρον το πλάτος της λέξεως.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.